בחייו ובמותו אם מת לא ירשנו [א]ויחזיר לבניו או לאחיו [ב]ואם אין לו לוה ובעלי חוב באים ונפרעים: **גמ'** אמר רב יוסף [ג]אפילו לארנקי של צדקה אמר רב פפא [ד]וצריך שיאמר זה גזל אבי אמאי נמחליה לנפשיה מי לא תנן [ה]מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש אלמא בר מחילה הוא אמר רבי יוחנן לא קשיא הא רבי יוסי הגלילי הא רבי עקיבא דתניא [1][ו]ואם אין לאיש גואל להשיב האשם וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים אלא בגזל הגר הכתוב מדבר הרי שגזל הגר ונשבע לו ושמע שמת הגר והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים ופגע באותו הגר וזקפו עליו במלוה ומת זכה הלה במה שבידו דברי רבי יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר [ז]אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו לרבי יוסי הגלילי לא שנא לנפשיה ל"ש לאחרים מצי מחיל ולרבי עקיבא ל"ש לאחרים ולא שנא לנפשיה לא מצי מחיל ולר' יוסי הוא הדין דאפי' לא זקפו במלוה והאי דקתני זקפו עליו במלוה להודיעך כחו דרבי עקיבא דאפילו זקפן עליו במלוה אין לו תקנה עד שיוציא גזילה מתחת ידו מתקיף לה רב ששת אי הכי לרבי יוסי הגלילי לשמעינן לנפשיה וכל שכן לאחרים לרבי עקיבא לשמעינן לאחרים דלא מצי מחיל וכ"ש לנפשיה דלא מצי מחיל אלא אמר רב ששת הא והא רבי יוסי הגלילי כי קאמר רבי יוסי הגלילי דמצי מחיל לאחרים אבל לנפשיה לא מצי מחיל אלא אמאי זכה הלה במה שבידו משום דזקפן עליו במלוה רבא אמר הא והא רבי עקיבא כי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל לנפשיה אבל לאחרים מצי מחיל

מכלל

בחייו ובמותו אם מת לא ירשנו: ואם אין לו. מה יאכל לוה ואוכל ובעלי חוב באין ונפרעין מן הירושה את חלקו: **גמ' ואפי' לארנקי של צדקה.** אם אינו מוצא יורש לאביו למי ישיב יתן אותה לארנקי של צדקה ולא יעכבנו בידו: **וצריך שיאמר.** כשהוא משיב לארנקי של צדקה זה גזל אבא: **ונמחליה לנפשיה.** היכא דאין יורש אלא הוא וכולה שלו: **מי לא תנן מחל לו על הקרן.** ולא מקיימא מצות השבה. אלמא למיפק ידי גזילה בעינן והא נפקא ליה במחילה הכא נמי כיון דירושה קמיה נפלה נפק ליה מידי גזילה: **להשיב האשם.** זה קרן של גזילה כדתניא לקמן בפרקין (דף קי.): **גואל.** יורש: **וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים.** אם אין לו בן או בת או אח יש לו קרוב עד יעקב אבינו הקרוב קרוב יורש: **אלא בגזל הגר.** ונשבע לשקר דכתיב[ג] למעול מעל בה': **והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים.** לכהנים כדכתיב[ד] האשם המושב לה' לכהן ואמרינן לקמן בשמעתין[ה] אשם זה קרן: **וזקפו עליו.** גר במלוה נפק ליה מתורת גזילה ולכי מיית גר הוה ליה האי מוחזק וזכה מן ההפקר: **לא שנא לנפשיה.** כגון הכא דמחיל ליה האי גברא גזל הגר לנפשיה וה"ה גוזל את אביו ונשבע לו ומת אביו דמחיל לנפשיה: **ול"ש לאחרים.** נגזל לגוזל מצי מחיל ומתני' דקתני מחל לו על הקרן רבי יוסי הגלילי היא ואשמעינן לאחרים וה"ה לנפשיה היכא דנפק מידי גזילה כגון יורש או גזל הגר וקס"ד האי זקפו לאו דוקא כדמפרש ואזיל: **לר' עקיבא לא שנא כו'.** ומתני' דקתני משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו ר' עקיבא היא ואשמועינן לנפשיה דלא מצי מחיל וה"ה לאחרים דאפילו מחיל ליה נגזל גופיה לאו מחילה היא: **ה"ה אפי' לא זקפן.** הלכך יורש את אביו נמי אע"ג דלא זקפו עליו במלוה ולא יצא מתורת גזילה בחיי אביו כיון דמת אביו ונפלו נכסים לפניו מחיל לנפשיה. ולקמן (ע"ב) פריך א"כ גזל הגר דנפיק לכהנים היכי משכחת לה: **א"ה.** דבלא זקפו נמי קאמר ר' יוסי לנפשיה מצי מחיל מתני' דמחל לו על הקרן דאמרת ר' יוסי היא כיון דאמר לנפשיה מצי מחיל לשמעי' ביורש את אביו דמחיל לנפשיה וליתני פטור ולוקמה כר' יוסי וכ"ש דנגזל גופיה לגזלן מצי מחיל וגבי מחל לו על הקרן דאוקמיה כר' יוסי ליתני איהו מחילה ולוקמה כרבי עקיבא דלשמעינן מתני' לרבי עקיבא דלאחרים לא מצי מחיל ומהתם שמעינן שפיר דכל שכן לנפשיה דזקפו במלוה היינו אחרים וקאמר ר' עקיבא דלא מצי מחיל אבל השתא דאשמועינן לאחרים הויא מחילה ולנפשיה לא הויא מחילה איכא למימר דדוקא קתני וחד תנא הוא רישא דמתני' וסיפא: **הא והא ר' יוסי.** הא דאמר בזקפו במלוה דכיון דאפקה גר גופיה דהוה נגזל מתורת גזילה דהוי כמוחל לאחרים הוי מחילה ולכי מיית קנייה האי הלכך מחל לו על הקרן דמתני' ר' יוסי היא דאי לרבי עקיבא בעי השבה מעלו כדקתני אין לו תקנה עד שיוציא גזילה וסיפא נמי רבי יוסי היא דמודי רבי יוסי (א) לנפשיה דלא מצי מחיל כיון דלא אפקיה נגזל מתורת גזילה: **רבא אמר הא והא רבי עקיבא.** דלרבי יוסי לנפשיה נמי מצי מחיל דזקפו לאו דוקא וכי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל לנפשיה הוא דקאמר דאע"ג דגר זקפו כיון דלא מחיל מחילה גמורה לא נפקא ליה מתורת גזילה אבל נגזל לגזלן מודה ר' עקיבא דמחיל:

מכלל

לבניו או לאחיו ויחזור ויטרפנה מהם ב"ח אע"ג דאמרינן לעיל (דף יא:) עשה שורו אפותיקי ומכרו אין ב"ח גובה הימנו היינו דוקא מכרו דכיון דליכא קלא לא (ב) אפסדינא ללקוחות * אבל נתנו במתנה דלא שייך פסידא דלקוחות ב"ח גובה הימנו דאין יכול ליתן מה שמשועבד לאחרים אבל לא עשאו אפותיקי לא היה ב"ח חוזר וטורף מהם דכי היכי דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח * ה"נ לא משתעבדי מטלטלי דמקבל מתנה לבעל חוב והוי כאילו נותן להם במתנה כיון שהוא עצמו אינו יכול לחזור ולטרוף מהן ומיהו נראה דלא חשיב הכא מה שמחזיר להן כאילו נתן להם דאינו נותן להם לשם מתנה אלא סתמא בשתיקה מחזיר להם ואין דעתו אלא לקיים מצות השבה בעלמא הלכך לא הויא מתנה ויכול ב"ח לטרוף מהם והוא ודאי אינו יכול לחזור וליקח מהן דאו לא היתה מתקיים השבה כלל אם היה לוקח בעצמו מה שנתן אבל מה שב"ח נוטל מתקיימא שפיר מצות השבה כיון שבעצמו אין נוטל ומיירי אפי' בלא אפותיקי:

ב"ח באין ונפרעין. אחר מיתה ואפילו בחייו הוי שרי בכה"ג כדאמרינן (נדרים דף מג.) המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל ילך אצל חנוני הרגיל אצלו ויאמר לו איש פלוני מודר הנאה ממני ואין לו מה יאכל ואיני יודע מה אעשה לו נותן לו ובא ונוטל מזה אלא לפי שזה אין רוצה שיהנה ממנו כלל בחייו ואין יכול לעשות תקנה אלא מדעתו והא דלא תני הכא ואם אין רוצה כדקתני רישא משום שהרי ודאי [ו][אינו] רוצה או שמא דוקא אין לו מה יאכל שרי כדקתני גבי המודר הנאה מחבירו אבל אם יש לו מה יאכל אפי' [ו][אינו] רוצה אין לו תקנה בכך וא"ת והיאך נפרע ממנו והא תנן בפרק אין בין המודר (שם דף לג.) המודר הנאה מחבירו שוקל לו שקלו ופורע לו חובו ופר"ת דדוקא במזונות אשתו אבל שאר חובות אסור לפרוע דודאי קא משתרשי ליה ואסור וה"נ משתרשי ליה וי"ל דלא דמי דהתם כיון שמתחייב למי שפרע בעבורו אם יפרע בחנם בעבורו א"כ מהנהו ואסור אבל הכא מה שבאים ב"ח ונפרעין מן הנכסים אין זה נהנה מן הנכסים והויא דהולך אצל חנוני לא תקשה דהתם לדרך מתנה מיירי שהחנוני נותן לוה פירות במתנה וחוזר ומקבל מזה מעות דרך מתנה אבל הא דאמר בפרק השותפין (שם דף מז:) (ג) קונם אשתי שאני נהנית לך כו' לוה וב"ח באין ונפרעין מבעל בשלמא קונם שאני נהנה לאשתי איכא למימר במזונות אשתו ואליבא דחנן אלא קונם שאני נהנה לך משמע שאומר לחבירו נמצא שהוא פורע חובו ויש לומר כגון שלוה הימנו על מנת שלא לפרוע דהשתא אין נהנה כלום במה שפורע חובו וא"ת וכי בשופטני עסקינן שילוה ע"מ שלא לפרוע וי"ל שהוא אוהבו שלא יניח מלפרוע בעבורו: **אלא** אמר רב ששת הא והא ר' יוסי הגלילי. וא"ת ואמאי לא מוקי מתני' כר' עקיבא ומודה דלאחרים מצי מחיל ולנפשיה לא מצי מחיל ובזקפו עליו במלוה הוא דפליג עליו רבי עקיבא ארבי יוסי דלא חשיב ליה זקיפה כמו מחילה דאחריני וי"ל דרב ששת סבר כיון דמחילה דאחריני מועלת זקפו נמי מועיל לכ"ע וכיון דאמר ר' עקיבא דזקפו במלוה אינו מועיל א"כ ודאי ס"ל דמחילת אחרים נמי אינו מועיל הלכך לא מתוקמא מתני' כר' עקיבא דקתני במתניתין מחל לו את הקרן משמע דמחילת אחריני מועלת ורבא דמוקי לה כרבי עקיבא סבר דזקפו במלוה אינו מועיל כלום לכ"ע אי לא מצי מחיל לנפשיה הלכך רבי יוסי דקאמר זכה הלה במה שבידו ע"כ משום דסבר דמצי מחיל לנפשיה הלכך מתני' לא מיתוקמא כוותיה אלא כרבי עקיבא ומודה רבי עקיבא דלאחריני מצי מחיל והשתא הא דנקט זקפו במלוה להודיעך כחו דרבי עקיבא דאפי' זקפו במלוה לא מצי מחיל לנפשיה כיון דליכא מחילה דאחריני:

אלא

עין משפט
נר מצוה

קסו א ב מיי' פ"ה מהלכות נדרים הל' ו ועיין בכ"מ הל"ז סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' רכא סעיף ד:

קסז ג ד מיי' פ"ח מהל' גזילה ואבידה הלכה ג סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף ה:

קסח ה מיי' שם הלכה ד ה ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעי' ו:

מוסף רש"י

בחייו ובמותו. אם נדר בחייו ובמותו, כיון דמפרש במותו, אם מת לא יירשנו. דאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו לאחר מותו (נדרים מב:). מחל לו. נגזל, על הקרן. לאחר שהודה לו (לעיל קג.). ואם אין לאיש גואל. בגר גזל ונשבע על שקר, דכתיב לעיל מניה והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו, והאי אשמו קרן של גזלה (סנהדרין סח.). וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים. מזרע יעקב, כעוד אחד מכל ישראל קיים הוא קרוב לו (קדושין כא.) אין לך אדם בישראל שאין לו גואלים, כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם (סנהדרין סח:). אלא בגזול הגר הכתוב מדבר. ומת לאחר שנשבע לו ואין לו יורשים (שם).

מסורת הש"ס

א) [לעיל קג.], ב) קדושין כא. סנהדרין סח:, ג) [במדבר ה], ד) [שם], ה) [דף קי.], ו) רש"ל, ז) [ול"ע שם].

תורה אור השלם

1. וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיְיָ לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו:
במדבר ה ח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הא והא וכו' דמודי ר' יוסי דלנפשיה לא מצי: (ב) תוס' ד"ה לוה וכו' דכיון דליכא קלא לא מפסידינן ללקוחות: (ג) ד"ה ב"ח וכו' כפ' השותפין האומר לאשתו קונם שאני נהנית לך:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לוה וכו' אבל נתנו במתנה. עיין כתובות דף מט ע"ב תוס' ד"ה הוא ועיין בתשובת הרשב"א סי' תרי"ח דחולק ע"ז: באה"ד הכי נמי לא משתעבדי מטלטלי. עיין יבמות נט ע"ב תוס' ד"ה כתב ובכתובות דף מט ע"ב תוס' ד"ה הוא: